

CERCETĂRILE ARHEOLOGICE DE SALVARE DE LA NALBANT, JUD. TULCEA

Ioan Vasiliu

Résumé: Les fouilles archéologiques pratiqués dans la période 1987-1989 ont a eu un caractère de sauvetage, les techniques et les méthodes d'enregistrement étant adapté à la situation ci-dessus mentionnée.

Les buttes funéraires de Nalbant se dressent, dans les limites territoriales de cette commune, couronnant l'éperon d'une colline profondément rongée par les eaux pluviales qui borde la vallée du ruisseau Taița. Les fouilles y ont dégagé 11 tombeaux, se rangeant dans deux catégories différentes, compte tenu des caractères spécifiques de leurs rite et rituel.

D'une part, des tombes rectangulaires, aux angles arrondis. Ces tombeaux renferment des squelettes qui se reposent sur le dos, les bras le long des corps, avec les genoux reliés, pour finir par retomber latéralement.

On a constaté la présence de l'ocre, éparpillé tel un tapis au fond de la fosse et poudrant aussi – en quantité plus ou moins importante – les gisants. Les tombeaux, M.1, M.3/T.I, M.1/T.II „Movila Soldatului”, M.2, M.3/T.I, M.1/T.II „Movila Martazău”, et M.2, M.4/T.I „Movila Soldatului”, appartiennent à l'horizon chronologique, qui dans le sud-est de la Roumanie, est l'expression du début de l'âge du bronze, et de l'étape finale de la culture Jamnaja.

Quant à la deuxième catégorie de sépultures considérées ici, la disposition de leurs squelettes est en chien de fusille, plus accusée, ainsi que par la complète absence du mobilier funéraire et l'absence complète de l'ocre, les font attribuer à l'étape finale du bronze ancien aux bronze moyen.

Mots clef: Nalbant, Dobroudja, l'époque du Bronze, tombes tumulaires, la culture Jamnaja

Cuvinte cheie: Nalbant, Dobrogea, epoca bronzului, morminte tumulare, cultura Jamnaja

În cadrul campaniilor de cercetări arheologice de salvare, întreprinse de către Muzeul de Istorie și Arheologie din Tulcea în decursul anilor 1987–1989, în două puncte amplasate în perimetrul administrativ al comunei Nalbant au fost cercetați sistematic mai mulți tumuli, afectați parțial de traseul conductei de gaze naturale ce leagă Rusia de zona sudică și sud-estică a Peninsulei Balcanice dar și de lucrările privind amenajarea unei suprafețe legumicole.

Din punct de vedere geografic, zona investigată se încadrează în subdiviziunea Dobrogei de Nord și este reprezentată de o terasă falsă, din loess, erodată puternic de cursul pârâului Taița, dar și de apele pluviale, delimitată la nord-est de Dealurile Tulcei, cea mai întinsă și cea mai joasă regiune a Dobrogei vechi, chimeriene, triasice¹, iar la sud-vest de Podișul Babadag, formațiune ce reprezintă regiunea de tranzit dintre Dobrogea de Nord și Dobrogea Centrală, constituit din porfire și granite².

Perimetrul în care erau amplasați tumulii este circumscris sectorului specific climatului de stepă cu pronunțat caracter continental, media anuală a temperaturii fiind cuprinsă între 9 și

¹ Dănescu 1896, 20; Coteț, Popovici 1972, 116-117; Coteț 1973, 339, 342.

² Mihăilescu 1969, 126; Coteț, Popovici 1972, 128-129; Coteț 1973, 347-348; Tufescu 1974, 158; Popescu 1982, 753-754; Mândruț 1993, 165.

11° C, iar precipitațiile de 400 mm/an³. Vegetația, deși are o alcătuire complexă în privința speciilor, a suferit puternice transformări ca urmare a intervențiilor antropice, speciile caracteristice stepei fiind înlocuite cu plante rezistente la procesele de degradare, o mare răspândire având gramineele adaptate regiunilor uscate: *Festuca sulcata*, *Festuca vaginata* (păiușul), *Stipa capillata* (negara), *Stipa stenophylla* și *Stipa joannis* (colilia), și elemente pontice: *Onosma arenarium* (otrățelul) și *Inula oculus-christi* (iarba mare)⁴.

Săpăturile arheologice de salvare din campaniile anilor 1987-1989 au fost efectuate într-un areal puțin cercetat⁵, satul Nalbant fiind cunoscut în literatura de specialitate doar prin intermediul cimitirului biritual, încadrat în intervalul secolelor VII-IX p.Chr.⁶.

A. Punctul *Movila Soldatului*⁷

În acest punct se afla un aliniament de trei tumuli din care au fost excavați, integral sau parțial, doar două monumente de acest tip.

Tumulul I

Plasat în extremitatea sudică a alinamentului, acesta se încadra în categoria tumulilor de dimensiuni mari, având o formă aproximativ circulară cu diametrul de circa 33 m, înălțimea la centru fiind de aproximativ 2,50 m⁸.

În vederea cercetării, tumulul a fost împărțit în patru cadrane, păstrându-se doi martori perpendiculari de 80 cm grosime, orientați N-S și E-V (Pl. I/a).

Stratigrafia tumulului era simplă: deasupra solului viu, galben, se afla pământul din care au fost ridicate mobilele mici, de culoare neagră-cenușie, înglobate după ultima înmormântare într-o singură manta, suprapusă de către vegetalul actual.

La bază și în mantaua tumulului, în urma săpăturilor arheologice, au fost cercetate cinci morminte de înhumatie, cu și fără ocră, aparținând epocii bronzului.

M.1 – a fost descoperit aproximativ în centrul ipotetic al tumulului, în martorul dintre cadranele de nord-vest și sud-est (Pl. I/a). Făcea parte din categoria mormintelor a căror groapă sepulcrală a fost săpată de la nivelul antic de călcare. Aceasta avea o formă dreptunghiulară, colțurile fiind drepte, axul lung orientat pe direcția NE-SV, cu dimensiunile de 1,75×1,15 m, fiind protejată cu cinci bârne din lemn cu diametrul de circa 20-25 cm (Pl. II/4). Pământul rezultat în urma a excavarilor, depus pe laturile lungi ale gropii, se observa pe profil sub forma unor lentile de culoare galbenă (Pl. II/1, 4). Scheletul, foarte slab conservat, orientat NE-SV, era depus în groapa funerară în poziție decubit dorsal cu craniul înclinat spre dreapta, membrele superioare întinse de-a lungul corpului, iar cele inferioare, inițial cu genunchii ridicați, fiind căzute lateral dreapta (Pl. II/2). Pe fundul gropii sepulcrale și pe oasele scheletului, în special în zonele cutiei craniene și a cutiei toracice, se păstrau urme puternice de ocră roșu.

Mormântul nu a avut inventar.

³ Popescu-Zeletin 1971; Ciulache 1982, 759.

⁴ Dohanu, Doniță 1970.

⁵ Tumulii au fost semnalati, în urma cercetărilor de teren întreprinse de către I. Vasiliu, în primăvara anilor 1987 și 1989.

⁶ Simion 1965, 447-448; Simion 1971, 221-248; Fiedler 1992.

⁷ Cercetare sistematică efectuată de către E. Lăzarcă în campaniile 1987-1988.

⁸ Lăzarcă 1989.

M.2 – a fost descoperit în cadranul nord-estic al tumulului (Pl. I/a), într-o groapă funerară de formă dreptunghiulară cu colțurile rotunjite, săpată de la nivelul antic de călcare, având dimensiunile de 1,55×1,00×0,65 m și fiind protejată de cinci bârne din lemn cu diametrul de circa 0,20 m. Scheletul, destul de bine conservat, chircit pe spate și înclinat spre dreapta, era orientat NE–SV. Brațul drept, îndoit în unghi obtuz, avea palma în dreptul femurului stâng, iar celălalt, îndoit și el din cot în unghi drept, era așezat cu palma pe bazin. Femurele formau un unghi drept cu inelele coloanei vertebrale, tibiile fiind dispuse în unghi ascuțit față de femure (Pl. II/3; III/1). Pe oasele scheletului, în special pe cutia craniană și pe membrele inferioare, se păstrau urme de ocru roșu.

Mormântul nu a avut inventar.

M.3 – aparține și el categoriei de morminte cu groapă sepulcrală săpată de la nivelul antic de călcare, fiind dezvelit în martorul dintre cadranele de sud-est și sud-vest (Pl. I/a). Locul înmormântării, de formă dreptunghiulară, avea colțurile ușor rotunjite, cu dimensiunile de 1,60×1,10×0,60 m. Acesta era marcat de o lespede prelucrată din calcar – stelă funerară primitivă – mai mică decât groapa sepulcrală (Pl. II/1), protejată și de cinci bârne din lemn cu diametrul de circa 0,25 m (Pl. IV/2). Scheletul, slab conservat, orientat E-V, era depus în poziție decubit dorsal cu membrele superioare întinse de-a lungul corpului, cele inferioare, cu genunchii ridicați, fiind ușor înclinate spre partea stângă (Pl. IV/1). Pe fundul gropii funerare și pe oasele scheletului se observau urme de ocru roșu.

Mormântul nu a avut inventar.

M.4 – găsit în cadranul sud-vestic (Pl. I/a), avea groapă funerară dreptunghiulară, săpată de la nivelul antic de călcare, cu dimensiunile de 1,40×0,90×0,90 m. În groapă, la o adâncime de 0,60 m, a fost descoperită o bârnă din lemn cu diametrul de circa 0,25 m (Pl. IV/4). Scheletul, bine conservat, era depus în groapa sepulcrală în poziție decubit dorsal, înclinat spre dreapta, fiind orientat E–V. Brațul drept, întins de-a lungul corpului, avea palma în dreptul femurului stâng, celălalt, îndoit din cot în unghi drept, era depus cu palma pe bazin. Femurele formau unghi oarecum drept cu coloana vertebrală, tibiile fiind dispuse în unghi ascuțit față de femure (Pl. III/2; IV/5). Pe oasele scheletului, în special pe cutia craniană și pe membrele inferioare, se păstrau urme de ocru roșu.

Mormântul nu a avut inventar.

M.5 – aparține categoriei mormintelor secundare, cu groapa săpată în mantaua tumulului, în cadranul de NE (Pl. I/a), la o adâncime de 0,55 m. Scheletul, chircit accentuat pe partea stângă, era foarte slab conservat, din el păstrându-se doar membrele inferioare ce formau, probabil, un unghi ascuțit cu coloana vertebrală (Pl. IV/3). Pe oasele scheletului nu au fost observate urme de ocru roșu.

Mormântul nu a avut inventar.

Tumulul II

Plasat în mijlocul aliniamentului, era puternic aplatizat (Pl. V/1). Acesta a fost cercetat parțial, fiind excavată doar jumătatea sudică. Diametrul amenajării funerare era de circa 15 m, înălțimea la centru ajungând până la 1,50 m.

Într-o perioada ulterioară, medievală sau chiar modernă, aproximativ în centrul tumulului a fost construit un cuptor cu diametrul de 1,25 m, păstrat pe o înălțime de 0,25- 0,30 m (Pl. V/ 2).

Cercetările efectuate aici au condus la descoperirea unui singur mormânt.

M.1 – mormântul principal, cel pentru care a fost înălțat tumulul, dezvelit în zona centrală, avea groapa funerară dreptunghiulară, cu colțurile ușor rotunjite, săpată de la nivelul antic de călcare și protejată cu bârne din lemn, peste care a fost așternut un strat, păstrat sub forma unor pete albe (Pl. V/3). Scheletul, depus în groapa sepulcrală în poziție decubit dorsal, cu craniul înclinat spre stânga, orientat NE–SV, avea membrele superioare întinse de-a lungul corpului iar cele inferioare, inițial cu genunchii ridicați, fiind căzute lateral stânga. Pe fundul gropii sepulcrale și pe oasele scheletului au fost observate urme puternice de ocră roșu.

Mormântul nu a avut inventar.

B. Punctul *Movila Martazău*⁹

Dintr-un grup de 12 movile, amplasate la aproximativ la 3 km nord-est de localitatea Nalbant, în campania anului 1989 au fost cercetați doi tumuli.

Tumulul I

Se poate încadra în categoria tumulilor de mari dimensiuni, având diametrul de circa 36 m, înălțimea la centru fiind de aproximativ 3,50 m.

În cursul cercetării, tumulul a fost împărțit în patru cadrane, păstrându-se doi martori perpendiculari, orientați N–S și E–V (Pl. VI/a).

Din punct de vedere stratigrafic, deasupra solului antic se afla pământul din care au fost înălțați tumulii mici, înglobați în urma ultimei înmormântări într-o singură manta, de culoare neagră-cenușie, suprapusă de către stratul vegetal actual.

În urma săpăturii arheologice, la baza și în mantaua tumulului s-au individualizat patru morminte aparținând epocii bronzului.

M.1 – a fost dezvelit aproximativ în centrul ipotetic al movilei (Pl. VI/a), având groapa funerară dreptunghiulară, săpată de la nivelul antic de călcare, pereții verticali și baza plată, cu dimensiunile de 1,65×1,30×1,10 m. Zonele de pe laturile lungi ale gropii erau ocupate cu pământul rezultat în urma excavarilor, apărând pe profil sub forma unor lentile de culoare galbenă (Pl. VIII/2). Locul înmormântării era marcat cu pietre de dimensiuni mijlocii (Pl. VIII/1). În groapă nu au fost descoperite indicii privind înmormântarea vreunui individ, ceea ce ne face să afirmăm că mormântul reprezintă un cenotaf.

M.2 – descoperit în cadranul nord-estic (Pl. VI/a), făcea parte din categoria mormintelor cu groapa sepulcrală dreptunghiulară, săpată de la nivelul antic de călcare, colțurile ușor rotunjite, cu dimensiunile de 1,80×1,10×0,75 m, protejată cu bârne din lemn. Scheletul, orientat NV–SE, destul de bine conservat, era depus în poziție decubit dorsal, craniul cu privirea spre dreapta, membrele superioare întinse de-a lungul corpului, cele inferioare, inițial

⁹ Cercetare sistematică E. Lăzurcă și Fl. Topoleanu.

cu genunchii ridicați, era căzute lateral dreapta (Pl. VIII/3). Pe oasele scheletului și pe fundul amenajării funerare se păstrau urme evidente de ocră roșu.

Mormântul nu a avut inventar.

M.3 – găsit în cadranul nord-vestic (Pl. VI/a), aparține și el categoriei mormintelor a căror groapă funerară a fost săpată de la nivelul antic de călcare. Aceasta avea o formă dreptunghiulară, colțurile erau rotunjite, cu axul lung pe direcția N–S, protejată cu bârne din lemn și avea dimensiunile de 1,65×0,90×0,55 m. Scheletul, orientat N–S, era depus în groapa sepulcrală în poziție decubit dorsal, membrele superioare, îndoite din coate fiind așezate cu palmele lângă bazin, cele inferioare căzute lateral dreapta, femurele formând unghi ascuțit cu coloana vertebrală, tibiile fiind dispuse în unghi ascuțit față de femure (Pl. VII/3). Pe oasele scheletului și pe fundul gropii sepulcrale au fost observate urme de ocră roșu.

Mormântul nu a avut inventar.

M.4 – a fost dezvelit în cadranul nord-vestic (Pl. VI/a), avea groapa funerară săpată în mantaua tumulului. Scheletul, chiruit accentuat, orientat NE–SV, era depus în poziție decubit lateral stânga, membrele superioare, îndoite din coate, fiind aduse cu palmele în dreptul cutiei toracice iar cele inferioare erau depuse cu genunchii în dreptul bărbiei (Pl. VIII/4). Pe oasele scheletului nu au fost observate urme de ocră roșu.

Mormântul nu a avut inventar.

Tumulul II

Încadrat în categoria tumulilor de dimensiuni mici, era puternic aplatizat datorită lucrărilor agricole, având diametrul de 17 m și înălțimea la centru de circa 0,75 m. În urma cercetărilor a fost identificat un singur mormânt ce poate fi atribuit epocii bronzului.

M.1 – mormântul principal, pentru care a fost înălțat tumulul, a fost descoperit aproximativ în centrul ipotetic al sitului (Pl. VII/1) și dispunea de o groapă funerară dreptunghiulară cu dimensiunile de 1,70×1,15×0,60 m, protejată cu bârne din lemn dispuse transversal. Scheletul, orientat NE–SV, era depus în groapa sepulcrală în poziție decubit dorsal, craniul înclinat spre dreapta, membrele superioare îndoite din coate aveau palmele depuse pe bazin iar cele inferioare, inițial cu genunchii ridicați, erau căzute lateral dreapta. Pe fundul amenajării funerare și pe oasele scheletului se păstrau urme de ocră roșu.

Inventar funerar : în dreptul craniului era depusă o cupă în formă de clopot, având gura largă, buza răsfrântă spre exterior, gât scund, în formă de pânză, corp bombat, baza plată, ușor profilată, modelată din pastă de calitate medie, de culoare neagră-cenușie (Pl. VII/2).

*
*   *

În raport de anumite criterii ce au la bază concepțiile unei arhitecturi funerare bine definite, tumulii de la Nalbant pot fi clasificați după: dimensiuni, modul de înălțare, materialul utilizat și tipul de protejare a mormântului.

Din punctul de vedere al dimensiunilor, pot fi separați cu anumite rezerve datorită intervențiilor antropice care le-au modificat substanțial caracteristicile inițiale. Totuși putem deosebi două categorii:

- tumulii mari, cu diametrul de peste 30 m: sunt cei notați cu sigla I, atât cel din punctul *Movila Soldatului*, cât și cel din punctul *Movila Martazău*;
- tumuli mici, a căror diametru nu este mai mare de 20 m: notați cu sigla II din ambele puncte.

Analiza dispunerii planimetrice a mormintelor, arată că movilele au fost ridicate astfel:

- într-o singură etapă, tumulii notați cu sigla II, ce conțin doar mormântul principal;
- în mai multe etape – tumulii notați cu sigla I.

Din punctul de vedere al materialului utilizat pentru înălțare, pot fi clasificați astfel:

- tumuli ale căror mantale au fost realizate numai cu pământul luat din zonele învecinate – tumulii de dimensiuni mici din cele două puncte;
- tumuli care aveau în componența mantalelor, alături de pământ, diverse amenajări realizate din piatră.

Conform ultimului criteriu, mantalele tumulilor de la Nalbant protejau mai multe tipuri de construcții funerare:

- gropi simple, dreptunghiulare, cu colțurile rotunjite sau drepte, cu acoperiș din bârne de lemn dispuse transversal, săpate de la nivelul antic de călcare;
- gropi simple, dreptunghiulare, cu colțurile drepte, neprotejate de acoperișuri din lemn, săpate și ele de la nivelul antic de călcare;
- gropi simple practicate în mantalele tumulilor.

Cercetările întreprinse în ultimul timp, în special în partea nordică a zonei istro-pontice, arată că, pentru comunitățile epocii bronzului din arealul mai sus amintit, practica inhumăției sub sau în mantaua tumulilor era predominantă.

Necropolele studiate, erau amplasate pe forme de relief joase sau pe promontorii ce nu depășesc 100 m înălțime, fiind astfel cât mai posibil vizibile și sunt reduse ca întindere. Acestea cuprindeau, în marea lor majoritate, cel mult cinci-șase tumuli dispuși sub formă unor aliniamente, orientate cu predilecție de la est către vest, sau grupate, după cum o dovedesc cercetările de la Luncavița–*Drumul Vacilor*¹⁰, Sarichioi¹¹, Mihai Bravu¹², Enisala–*La Băltiță*¹³, Zebil¹⁴, fiind semnalate însă și grupări de opt până la doisprezece tumuli, așa cum este cazul necropolelor de la Sabangia¹⁵ sau Luncavița–*Movila Mocuța*¹⁶, unele dintre ele fiind dispuse în șiruri paralele, ca exemplu putând fi dată necropola de la Chilia Veche¹⁷.

Similitudini cu nordul zonei istro-pontice sunt întâlnite în aria culturii Jamnaja în Câmpia Moldovei, în descoperirile de la Corlăteni–*Dealul Stadole*¹⁸, Corlăteni–*Dealul*

¹⁰ Vasiliu 1995c, 117.

¹¹ Lungu, Mănușu-Adameșteanu 1995, 339.

¹² Vasiliu 1995d, 141.

¹³ Vasiliu 2004, 124.

¹⁴ Simion 2003, 21-26.

¹⁵ Simion 1991, 39, nota 1; Simion 2003, 17-20.

¹⁶ Vasiliu 1995b, 89.

¹⁷ Vasiliu 1995a, 49.

¹⁸ Nestor *et alii* 1950, 31-32; Comșa 1982; Moscalu 1989a, 67.

*Cetățiii*¹⁹, Cotârgaci²⁰, Glăvăneștii Vechi²¹, Prăjeni²², în interfluviul Bârlad-Siret-Dunăre-Prut²³, în stepele nord-pontice²⁴, în nord-estul Bulgariei²⁵, tumulii fiind grupați de la doi-trei până la 15-20, ori dispuși în șiruri paralele, amplasați cu predilecție în zonele joase de relief, spre deosebire de alte medii culturale care preferă formele de relief înalte, în special crestele prelungi dintre două bazine hidrografice²⁶.

Analiza răspândirii în plan orizontal a înmormântărilor arată că, din punct de vedere al structurii, tumulii de la Nalbant pot fi clasificați în simpli sau cu structură complexă. Din prima categorie fac parte cei notați cu sigla T. II din ambele puncte, incluzând o manta deasupra unei înmormântări primare, cu unele analogii în descoperirile de la Tariverde²⁷, Hagieni²⁸, Baia-Drumul Vacilor²⁹ și Tulcea-Sud³⁰.

În cea de a doua categorie sunt incluși tumulii de dimensiuni mari, rezultați prin unirea sub aceeași manta, a trei-patru movile de dimensiuni mai mici amplasate în apropiere, fiecare dintre acestea protejând câte o înmormântare primară. Similitudini pentru acest tip de tumuli găsim, atât la vest de Prut, în Muntenia și Dobrogea, în descoperirile de la Valea Lupului-*Fabrica Chimică*³¹, Glăvăneștii Vechi-*Tumulul I-1949*³², Ceamurlia de Jos³³, Smeieni³⁴, Chilia Veche³⁵, Liești-*Movila Arbănașu*³⁶, cât și la est de Prut la Suvorovo II³⁷ și Medveža³⁸.

Multe dintre cercetările efectuate în nordul zonei istro-pontice, au semnalat intervenții ulterioare înălțării mantalelor tumulilor, vetre asemănătoare cu cea descoperită în tumulul II-*Movila Soldatului*, fiind găsite la Tulcea-Sud³⁹ și Mihai Bravu⁴⁰.

¹⁹ Tudor *et alii* 1953, 408-415.

²⁰ Moscalu 1989b, 117-121.

²¹ Nestor *et alii* 1950, 28-31; Nestor *et alii* 1951, 64-66; Zirra 1960, 98; Comșa 1985a; Comșa 1987; Comșa 1989; Comșa 1994.

²² Ursulescu, Șadurschi 1986; Șadurschi, Ursulescu 1989, 280; Ursulescu, Șadurschi, Tomozei-Diaconescu 1996, 92-93.

²³ Brudiu 1987, 11-15; Brudiu 1991, 41-56.

²⁴ Häusler 1974; Häusler 1976; Dergačev 1973; Dergačev 1986, 5; Dergačev 1994, 124; Dergačev, Manzura, Sava 1992, 88, fig. 1; Ketraru, Haheu 1990, 50, fig. 1; Agulnikov 1992, 104, fig. 1; Levinski, Tentiuk 1990, 93, fig. 1/1; Demcenko, Levițki 1997, 156, fig. 1; Haheu, Gukin 1997, 188, fig. 1/1-3.

²⁵ Todorova 1980; Panajotov 1989; Panajotov 1990, 98-99; Kitov, Panajotov, Pavlov 1991.

²⁶ Vulpe, Drâmbocianu 1981, 172, fig. 1-3; Lazarovici, Kalmar-Maxim 1988, 997; Ciugudean 1996, 129, hărțile 1 și 2.

²⁷ Popescu 1952, 272-274, fig. 23-25; Comșa 1978, 21-22.

²⁸ Harțuche 1971, 249; Harțuche 1979, 77.

²⁹ Irimia 1981, 351; Irimia 1982, 332.

³⁰ Simion 2003, 17, fig. 3.

³¹ Dinu 1957, 171-176; Dinu 1959a, 248-252; Dinu 1959b, 203-207; Dinu 1974, 263-264.

³² Comșa 1987, 376-377.

³³ Berciu, Morintz 1953, 126-128; Morintz 1972, 54-56; Morintz 1978, 90.

³⁴ Simache, Teodorescu 1962, 276, fig. 1-2.

³⁵ Vasiliu 1995a, 59.

³⁶ Brudiu 1996, 241.

³⁷ Dergačev 1986, 30.

³⁸ Sava, Dergačev 1984, 107, fig. 4.

³⁹ Simion 2003, 17.

⁴⁰ Vasiliu 1995d, 145.

Pentru mormântul nr.1 din tumulul I–*Movila Soldatului*, analogii găsim în Dobrogea la Luncavița–*Drumul Vacilor*⁴¹, Mihai Bravu⁴² și Enisala–*La Bălțiță*⁴³. În sud-estul României, amenajări funerare asemănătoare, sunt semnalate la Galați–*Cartier Dunărea*⁴⁴ și Valea Argovei–*La Leu*⁴⁵, înmormântări-simbol fiind cunoscute atât din descoperirile arheologice făcute la est de Prut⁴⁶, cât și din cele de la sud de Dunăre⁴⁷.

În plan vertical, dispunerea mormintelor individualizate în tumulii de la Nalbant, ilustrează mai multe etape de înmormântări, din perioade diferite.

Înmormântările nr. 1 din T.I și T.II – *Movila Soldatului* și M.3 /T.I , M.1/ T.II – *Movila Martazău* aveau groapa funerară de formă rectangulară, săpată de la nivelul antic de călcare, protejată sau nu cu acoperiș din bârne de lemn. Scheletele erau depuse în poziție decubit dorsal cu înclinarea craniului spre dreapta (M.1/T.I) sau spre stânga (M.1/T.II; M.3/T.I, M.1/T.II), membrele superioare erau întinse de-a lungul corpului iar cele inferioare căzute lateral dreapta, respectiv stânga. În privința poziției, după clasificarea făcută de către E.V. Jarovoi pentru înmormântările principale, cele patru morminte se încadrează în grupa I, variantele 2 și 3⁴⁸, iar după cele întocmite de S.V. Ivanova și D.Ja. Telegin, în varianta 1⁴⁹, respectiv poziția a II-a⁵⁰.

Mormintele nr. 3 din T.I – *Movila Soldatului* și M.2/T.I – *Movila Martazău*, dispuneau de gropi rectangulare protejate cu bârne. După poziția scheletelor, acestea se circumscriu în grupa I, variantele 13 și 11 din clasificarea lui Jarovoi⁵¹, respectiv în varianta 1 Ivanova⁵² și poziția a II-a Telegin⁵³, iar cele desemnate cu siglele 2 și 4 din T.I – *Movila Soldatului*, pot fi atribuite, după poziția scheletelor, grupei II varianta 30 după Jarovoi⁵⁴, variantei 2 Ivanova⁵⁵ și poziției a III-a Telegin⁵⁶.

Mormântul nr. 4 din T.I – *Movila Martazău*, cu scheletul chircit accentuat pe partea stângă, se încadrează în varianta 48, grupa III Jarovoi⁵⁷ sau în variantele 4-5 Ivanova⁵⁸.

Starea precară de conservare a scheletului din mormântul nr. 5/T.I – *Movila Soldatului*, din care s-au păstrat doar membrele inferioare, ne permite să îl atribuim, cu rezervele de rigoare, grupei a III-a după clasificarea lui E.V. Jarovoi.

Din cele prezentate mai sus rezultă că, depunerea defuncțiilor în poziție decubit dorsal a reprezentat cel mai frecvent mod de așezare în gropile sepulcrale (6 morminte), urmată de cea

⁴¹ Vasiliu 1995c, 118.

⁴² Vasiliu 1995d, 145-146.

⁴³ Vasiliu 2003-2004, 125.

⁴⁴ Brudiu 1985, 242, fig. 1B.

⁴⁵ Trohani 1982, 62-63.

⁴⁶ Dergačev , 1973, 25; Dergačev 1986, 83; Jarovoi 1985, 110, 172-176.

⁴⁷ Panajotov 1989, 68, 85-87, fig. 25; 34; 60.

⁴⁸ Jarovoi 1985, 38, fig. 2/ I 2-3.

⁴⁹ Ivanova 2001, 34-35.

⁵⁰ Telegin 1976, 6, fig.1/II.

⁵¹ Jarovoi 1985, 38, 40, fig.2/ I 11, 13.

⁵² Ivanova 2001, 34-35.

⁵³ Telegin 1976, 6, fig.1/II.

⁵⁴ Jarovoi 1985, 41, fig. 2/ II 30

⁵⁵ Ivanova 2001, 35.

⁵⁶ Telegin 1976, 6-7, fig.1/IIIa.

⁵⁷ Jarovoi 1985, 42, fig. 2/ III 48.

⁵⁸ Ivanova 2001, 35.

în poziție decubit dorsal cu înclinare spre dreapta și de cea chircită pe partea stângă, situație întâlnită și în cazul mormintelor din Republica Moldova⁵⁹.

Gradul de chircire a membrilor inferioare, arată predominarea unghiurilor cuprinse între 45° și 90°, situație remarcată și de către E.V. Jarovoi în analiza făcută pentru mormintele de la est de Prut⁶⁰.

Analiza orientării mormintelor dezvelite în tumulii de la Nalbant, arată preferința, la cele incluse în grupa I după clasificarea lui Jarovoi, pentru amplasarea corpurilor pe direcția E, NE, cu excepția lui M.2/T.I – *Movila Martazău*, orientat NV–SE, în discordanță cu situația de la est de Prut, unde mormintele din grupa I sunt dispuse cu predilecție către V și SV⁶¹.

Înmormântările incluse în grupele a II-a și a III-a, sunt, de asemenea, orientate către est, nord-est, spre deosebire de particularitatea mormintelor culturii Jamnaja din spațiul nord-vest pontic⁶².

Orientarea preferențială către E și NE a mormintelor principale, reprezintă o caracteristică doar pentru arealul estic al culturii Jamnaja⁶³.

Din prezentarea mormintelor rezultă că, cele incluse în grupa I au beneficiat de amenajări funerare de formă dreptunghiulară având colțurile rotunjite, situație concordantă cu observațiile făcute în spațiul pruto-nistean pentru acest tip de înmormântări⁶⁴.

Din analiza mormintelor de la Nalbant se poate observa că, doar mormintele cu schelete depuse în poziție decubit dorsal au camera sepulcrală protejată cu acoperișuri din bârne de lemn, așezate de obicei longitudinal, situație diferită celei de la est de Prut, unde acoperișurile din bârne sunt atestate la toate grupele de poziții⁶⁵. Doar pentru protejarea M.3/T.I – *Movila Soldatului* s-a folosit și piatra. Deasupra camerei funerare, acoperită cu bârne din lemn, a fost așezată o lespede de calcar cu urme vizibile de prelucrare, care, după forma dreptunghiulară: 0,75×0,55×0,20 m (Pl. II/1), ar putea fi atribuită tipului arhaic de stele – neantropomorfe; prima de acest fel descoperită în nordul zonei istro-pontice într-un context arheologic clar, fiind mai veche decât cea de la Ceamurlia de Jos⁶⁶. Raritatea folosirii pietrei pentru protejarea mormintelor, indiferent de grupa de poziție, a fost remarcată și în spațiul pruto-nistean⁶⁷, fiind în schimb caracteristică pentru zona Bugului⁶⁸.

Un element esențial al ritualului funerar este reprezentat de ocrul de culoare roșie, descoperit și sub formă de pulbere, care este prezent atât pe fundul gropilor sepulcrale, cât și pe oasele scheletelor, acoperirea făcându-se selectiv: craniul, cutia toracică, membrele superioare și cele inferioare fiind prioritare, roșul reprezentând sângele celor răniți, fie om, fie animal,

⁵⁹ Jarovoi 1985, 44, 46, 48; Dergačev 1986, 37, fig. 7/B; Ivanova 2001, 34-35.

⁶⁰ Jarovoi 1985, 51, fig.6.

⁶¹ Jarovoi 1985, 52-56, fig.7/a.

⁶² Jarovoi 1985, 56-57, fig. 8a; 9a.

⁶³ Dvorjaninov, Petrenko, Ryčkov 1981, 30; Šapošnikova, Phomenko, Dovženko 1986, 19.

⁶⁴ Jarovoi 1985, 63; Dergačev 1986, 34; Šapošnikova, Phomenko, Dovženko 1986, 14.

⁶⁵ Brudiu 1987, 11-15.

⁶⁶ Jarovoi 1985, 63.

⁶⁷ Pârvan 1925, 422-429; Berciu 1965, 54; Canarache 1953, 711-713; Morintz, 1972, 57; Morintz 1978, 90; Dumitrescu 1974, 263; Dumitrescu 1983, 139; Dumitrescu 1988, 56; Irimia 1982, 10-11; Comșa 1985b, 29; Comșa 1986, 285-295; Petrescu-Dîmbovița 1995, 71.

⁶⁸ Jarovoi 1985, 63; Jarovoi 1990, 23, 25; Dergačev 1986, 35-36.

⁶⁹ Šapošnikova, Phomenko, Dovženko 1986, 15.

precum și flacăra focului, omul preistoric identificând culoarea roșie noțiunii de viață și de moarte⁶⁹.

La mormintele incluse în grupa I, care au scheletele depuse în poziție decubit dorsal, ocrul a fost întâlnit atât pe oasele scheletului, cât și pe fundul gropilor sepulcrale, gradul de vopsire fiind intens, la cele din grupa a II-a, cu schelete în poziție decubit dorsal și înclinate pe o parte, era prezent doar pe oasele scheletelor, lipsind cu desăvârșire la cele din grupa a III-a, situație similară și pentru descoperirile de la est de Prut⁷⁰.

În raport cu numărul mormintelor, inventarul funerar este modest și constă dintr-o cupă în formă de clopot, găsită în M.1/T.I – *Movila Martazău*, cu analogii în înmormântările variantei Nistrene a culturii Jamnaja⁷¹, natura și sărăcia lui putând fi explicată fie prin nivelul dezvoltării economice sau prin modificări ale standardelor ritualului funerar.

*

Analiza mormintelor dezvelite în tumulii de la Nalbant, arată că acestea s-au făcut în etape și în perioade diferite.

Într-o primă etapă pot fi încadrate mormintele cu schelete în pozițiile grupei I – Jarovoj, orientate cu predilecție pe direcția estică, nord-estică, având gropi de formă dreptunghiulară, colțurile rotunjite, protejate cu acoperișuri din bârne de lemn, sau, ca în cazul lui M.3/T.I – *Movila Soldatului*, și cu o lespede din piatră. Ocrul este un element nelipsit din ritualul funerar, acesta fiind presărat atât pe fundul gropilor sepulcrale, cât și pe anumite părți din schelet. Inventarul funerar este sărac, fiind ilustrat doar prin intermediul unei cupe în formă de clopot.

Cele șase morminte incluse în această categorie – M.1, M.3/T.I, M.1/T.II – *Movila Soldatului*, M.2, M.3/T.I, M.1/T.II – *Movila Martazău*, pot fi atribuite perioadei de început a variantei Nistrene a culturii Jamnaja⁷².

Într-o etapă ulterioară, se circumscriu mormintele cu schelete în poziții atribuite grupei II Jarovoi, varianta 30, depuse în gropi dreptunghiulare, colțurile drepte sau rotunjite, acoperite sau nu cu bârne din lemn, orientate către est, nord-est, lipsite de inventar funerar, ocrul fiind întâlnit doar pe oasele scheletului. Ele pot fi încadrate în cea de a doua etapă din evoluția variantei Nistrene a culturii Jamnaja.

Într-o ultimă etapă, pot fi incluse mormintele cu scheletele chircite pe o parte, încadrate în grupa III-a Jarovoj, cu gropile sepulcrale săpate în mantalele tumulilor: M.4/T.I – *Movila Martazău*, eventual M.5/T.I – *Movila Soldatului*. Ocrul nu este prezent în ritualul funerar, fiind lipsite de inventar. Fără indicii clare, acestea pot fi atribuite fie perioadei de sfârșit a evoluției culturii Jamnaja, fie fazei timpurii a culturii ceramicii cu multe brâie⁷³, nefiind exclusă nici o datare mai târzie.

⁶⁹ Mandić 1954, 24; Antonijević 1972, 472.

⁷⁰ Jarovoi 1985, 66-67, tab. 5, fig. 13.

⁷¹ Dergačev 1986, 77, fig. 18A/ 16; Dergačev 1994, 126, fig. 2A / 16; Manzura, Sava 1994, 173, fig. 9/16.

⁷² Dergačev 1986, 76-78; Dergačev 1994, 126.

⁷³ Sava 1992, 144-145.

Bibliografie

- Agulnikov, S.M. 1992, *Issledovanie kurganov u s.Cotiujeni*, AIM, 104-130.
- Antonijevic, D. 1972, *Contribution à l'étude de la symbolique du cercle magique et de la marche en rond autour du défunt*, Balcanica 3, 461-476.
- Berciu, D. 1965, *Epoca bronzului în Dobrogea (circa 2200 – 1200 î.e.n.)*, DID I, 57-72.
- Berciu, D., Morintz, S. 1953, *Baia*, în *Șantierul Histria*, SCIV 4, 1-2, 126-128.
- Brudiu, M. 1985, *Informații noi privind epoca bronzului în sud-estul Moldovei*, SCIVA 36, 3, 235-248.
- Brudiu, M. 1987, *Date noi privind începutul epocii bronzului în sud-estul Moldovei*, Thraco-Dacica 8, 1-2, 10-15.
- Brudiu, M. 1991, *Complexe funerare tumulare din sud-estul Moldovei (I)*, Peuce 10, I, 41-56; II, 37.
- Brudiu, M. 1996, *Un tumulus préhistorique du sud de la Moldavie*, în *The Thracian World at the Crossroad of Civilizations (Summaries)*, București, 241-242.
- Canarache, V. 1953, *Considerații asupra unei statui inedite din timpul orânduirii comunei primitive în Dobrogea*, SCIV 4, 3-4, 709-722.
- Ciugudean, H. 1996, *Epoca timpurie a bronzului în centrul și sud-vestul Transilvaniei*, Bibliotheca Thracologica 13, București.
- Ciulache, S. 1982, *Județul Tulcea*, în *Enciclopedia Geografică a României*, București.
- Comșa, E. 1978, *Unele probleme privind populațiile de stepă din nord-vestul Mării Negre, din perioada eneolitică până la începutul epocii bronzului*, SCIVA 28, 3, 353-363.
- Comșa, E. 1982, *Morminte cu ocră descoperite la Corlăteni*, Thraco-Dacica, 3, 1-285-93.
- Comșa, E. 1985a, *Mormintele cu ocră din Movila II-1950 de la Glăvăneștii Vechi*, SCIVA 36, 4, 339-345.
- Comșa, E. 1985b, *Considerații cu privire la statuile-menhir din Dobrogea*, SympThrac 3, 29.
- Comșa, E. 1986, *Despre statuia-menhir de la Hamangia*, SCIVA 37, 4, 285-295.
- Comșa, E. 1987, *Mormintele cu ocră din movila I de la Glăvăneștii Vechi*, SCIVA 38, 4, 367-387.
- Comșa, E. 1989, *Movila II-1949 de la Glăvăneștii Vechi*, Hierasus 7-8, 91-104.
- Comșa, E. 1994, *Mormintele cu ocră din movila IV-1949 de la Glăvăneștii Vechi*, Hierasus 9, 57-63.
- Coteț, P. 1973, *Geomorfologia României*, București.
- Coteț, P., Popovici, I. 1972, *Județul Tulcea*, București.
- Dănescu, Gr. 1896, *Dicționarul geografic, statistic și istoric al județului Tulcea*, București.
- Demcenko, T.I., Levițki, O.G. 1997, *Issledovanie kurganov epochi bronzy v Kaușanskom rajone*, în *Vestigii arheologice din Moldova*, Chișinău, 155-187.
- Dergačev, V.,A. 1973, *Pamjatniki epochi bronzy*, în *Archeologičeskaja karta Moldavskoj SSSR*, 3, Chișinău.
- Dergačev, V.,A. 1986, *Moldavija i sosednie teritorii epochu bronzy*, Chișinău.
- Dergačev, V.,A. 1994, *Epoca bronzului. Perioada timpurie*, Thraco-Dacica 15, 1-2, 121-140.
- Dergačev, V.,A., Manzura, I.,V., Sava, E.,N. 1992 (1986), *Kurgany epochi bronzy u s. Speja rajona Anenii Noi*, AIM, 88-104.
- Dinu, M. 1957, *Șantierul arheologic Valea Lupului*, Materiale 3, 161-178.
- Dinu, M. 1959a, *Șantierul arheologic de la Valea Lupului*, Materiale 5, 247-256.
- Dinu, M. 1959b, *Șantierul arheologic de la Valea Lupului*, Materiale 6, 203-211.

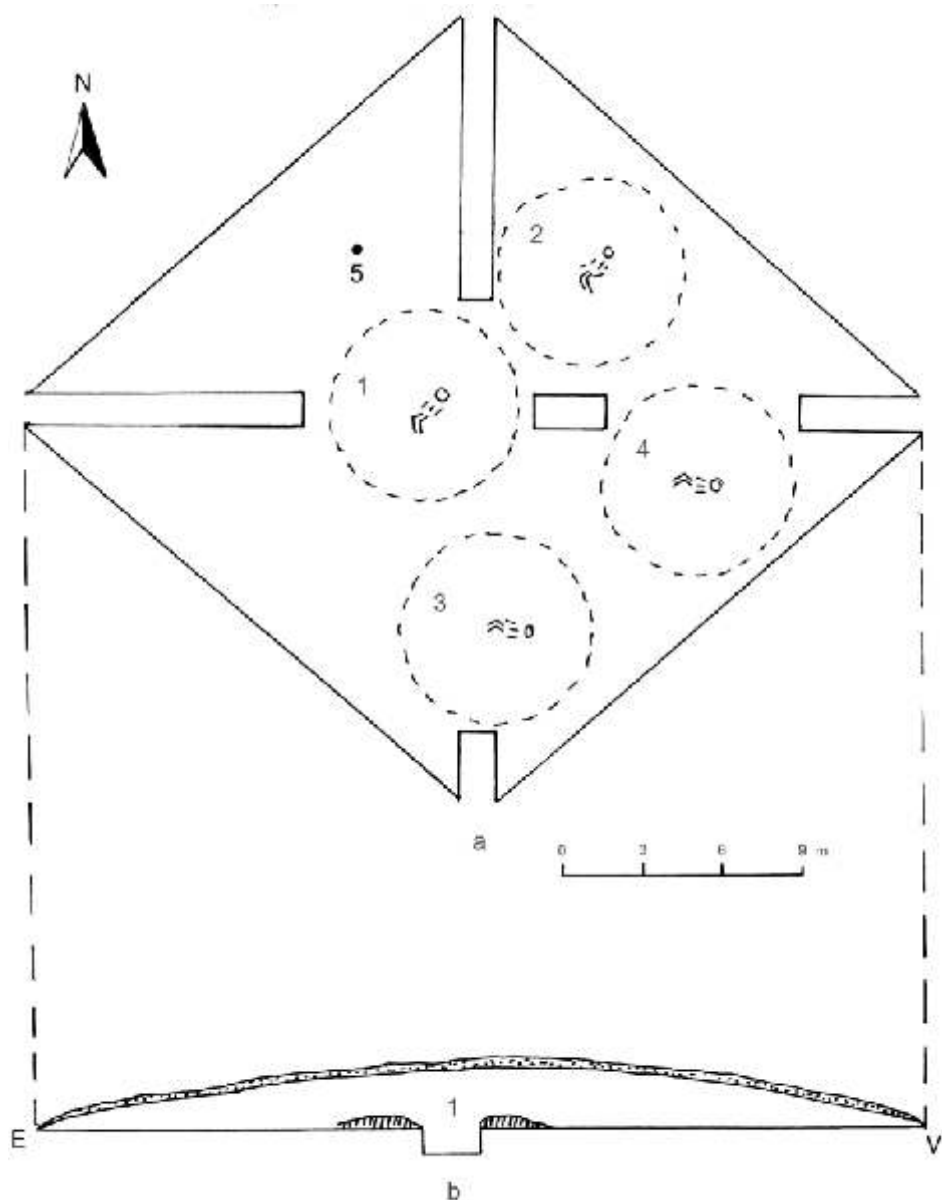
- Dinu, M. 1974, *Le problème des tombes à ocre dans les régions orientales de la Roumanie*, Preistoria Alpina 10, Trento, 261-275.
- Dohanu, C., Doniță N. 1970, *Flora și vegetația Podișului Babadag*, București.
- Dumitrescu Vl. 1974, *Arta preistorică în România*, București.
- Dumitrescu, Vl 1983, *Période de transition à l'âge du bronze*, în Dumitrescu, VL., Bolomey, Al., Mogoșanu, Fl. 1983, *Esquisse d'une préhistoire de la Roumanie*, București, 129-139.
- Dumitrescu, Vl. 1988, *Perioada de tranziție de la eneolitic la epoca bronzului*, în Dumitrescu Vl., Vulpe Al., *Dacia înainte de Dromichetes*, București, 51- 59.
- Dvorjaninov, S.A., Petrenko, V.G., Ryčkov, N.A. 1981, *K izučeniju orientirovki jamnychpogrebbenij*, DSZP, 22-38.
- Fiedler, U. 1992, *Studien zu Gräberfeldern des 6. bis 9. Jahrhunderts an der unteren Donau*, Berlin.
- Haheu, V., Gukin V. 1997, *Rezultatele investigațiilor unor complexe tumulare din raionul Florești, Republica Moldova*, în *Vestigii arheologice din Moldova*, Chișinău, 188-210.
- Harțuche, N. 1971, *Contribuții la repertoriul arheologic al Dobrogei*, Pontica 4, 247-261.
- Harțuche, N. 1979, *Probleme privind bronzul timpuriu și mijlociu în nord-estul Munteniei, sud-estul Moldovei și Dobrogea*, Danubius 8-9, 67-92.
- Häusler, Al. 1974, *Die Gräber der älteren Ockergrabkultur zwischen Ural und Dnepr*, Berlin.
- Häusler, Al. 1976, *Die Gräber der älteren Ockergrabkultur zwischen Dnepr und Karpaten*, Berlin.
- Irimia, M. 1981, *Observații privind epoca bronzului în Dobrogea în lumina unor descoperiri recente*, SCIVA 32, 3, 347-369.
- Irimia, M. 1982, *Preistoria în preocupările lui Vasile Pârvan*, Pontica 15, 9-13.
- Ivanova, S.V. 2001, *Social'naja struktura naselenija jamnoj kul'tury Severo-Zapadnogo Pričernomor'ja*, Odessa.
- Jarovoi, E.V. 1985, *Drevnejšie skotovodčeskie plemena Jugo-Zapada SSSR*, Chișinău.
- Jarovoi, E.V. 1990, *Kurgany eneolita – epochi bronzy Nižnego Podnestrov'ja*, Chișinău.
- Kitov, G., Panajotov, I., Pavlov, P. 1991, *Mogilni nekropoli v Loveškija kraj. Ranna bronzova epoha (Nekropol't Goran Slatina)*, Sofia.
- Ketraru, N.A., Haheu, V.P. 1990, *Kiokyltianskie Kutgany*, AIM, 49-73.
- Lazarovici, Gh., Kalmar-Maxim, Z. 1988, *Necropolele tumulare din Munții Petrindului și Dealul Feleacului*, ActaMN 24-25, 997-1009.
- Lăzурcă, E. 1989, *Mormintele tumulare de la Nalbant, județul Tulcea*, Materiale.
- Levinski, A.N., Tentiuk, I.C. 1990, *Issledovanie Kurganov u s. Mărkulești*, AIM, 93-100.
- Lungu, V., Mănucu-Adameșteanu, Gh. 1995, *Săpături arheologice de salvare pe teritoriul comunei Sarichioi (județul Tulcea)*, Peuce 11, 339-362.
- Mandic, O. 1954, *Od kulta lubanje do kršćanstva*, Zagreb.
- Manzura, I., Sava, E. 1994, *Interacțiuni „est-vest” reflectate în culturile eneolitice și ale epocii bronzului din zona de nord-vest a Mării Negre (Schiță cultural-istorică)*, MemAntiq 19, 143-192.
- Mândruț, O. 1993, *Geografia României*, București.
- Mihăilescu, V. 1969, *Geografia fizică a României*, București.
- Morintz, S. 1972, *Probleme ale epocii bronzului în Dobrogea*, Pontica 5, 53-58.

- Morintz, S. 1978, *Contribuții arheologice la istoria tracilor timpurii (I)*, București.
- Moscalu, E. 1989a, *Topoare de piatră și de silex șlefuit de la Mateieni și Corlăteni (comuna Corlăteni, Județul Botoșani)*, Hierasus 7-8, 67-79.
- Moscalu, E. 1989b, *Săpăturile de salvare de la Cotârgaci (comuna Roma, județul Botoșani)*, Hierasus 7-8, 1178-145.
- Nestor, I., Alexandrescu, A., Comșa, E., Brătianu, Al., Perju, S., Vieru, I. 1950, *Activitatea șantierului de săpături Arheologice Iași-Botoșani-Dorohoi*, SCIV 1, 1, 27-32.
- Nestor, I., Alexandrescu, A., Comșa, E., Zaharia-Petrescu, E., Zirra, V. 1951, *Săpăturile de pe șantierul Valea Jijiei (Iași-Botoșani-Dorohoi) în anul 1950*, SCIV 2, 1, 51-76.
- Panajotov, I. 1989, *Jamnata kultura v B'lgarskite zemi*, Sofia.
- Panajotov, I. 1990, *Date noi despre cultura mormintelor cu ocru din Bulgaria*, SympThrac 8, 98-100.
- Pârvan, V. 1925, *La „statue-menhir” de Hamangia*, Dacia 2, 422-429.
- Petrescu-Dîmbovița, M. 1995, *Începutul civilizației tracice pe teritoriul Daciei (Epoca bronzului)*, în Petrescu-Dîmbovița, M., Daicoviciu, H., Teodor, D.Gh., Bârzu, L., Preda, Fl., *Istoria României de la începuturi până în secolul al VIII-lea*, București, 67-93.
- Popescu, D. 1952, *Tumulul funerar de la Tariverde*, SCIV 3, 1-2, 272-274.
- Popescu, N. 1982, *Județul Tulcea. Geologia. Relieful*, în *Enciclopedia geografică a României*, București.
- Popescu-Zeletin, I. 1971, *Cercetări ecologice în Podișul Babadag*, București.
- Šapošnikova, O.G., Phomenko, V.N., Dovženko, N.D. 1986, *Jamnaja kul'turno-istoričeskaja oblast (Južnobugskij variant)*, Kiev.
- Sava, E.N. 1992, *Kul'tura mnogovalikovej keramiki Dnestrovsko-Prut'skogo meždureč'ja*, Chișinău.
- Sava, E.N., Dergačev, V.A. 1984, *Raskopki kurganov u s. Medveža*, KZNM, 98-108.
- Simache, N.I., Teodorescu, V. 1962, *Săpăturile arheologice de salvare de la Smeieni (r. Buzău, reg. Ploiești)*, Materiale 8, 272-282.
- Simion, G. 1965, *Necropola feudal-timpurie de la Nalbant*, RevMuz 2, 447-448.
- Simion, G. 1971, *Necropola feudal-timpurie de la Nalbant*, Peuce 2, 221-248.
- Simion, G. 1991, *O nouă cultură de la începutul epocii bronzului pe teritoriul istro-pontic*, Peuce 10, 33-39.
- Simion, G. 2003, *Migrația popoarelor indo-europene la Dunărea de Jos*, în *Culturi antice în zona Gurilor Dunării*, I, BiblIP-A 5, 13-50.
- Șadurschi, P., Ursulescu, N. 1989, *Date istorico-arheologice privind dinamica locuirii în bazinul Miletinului, (zona comunei Prăjeni, județul Botoșani)*, Hierasus 7-8, 281-298.
- Telegin, D., Ja. 1976, *Ob osnovnyh pozicijach v položenii pogrebennyh pervobytnoj epochi evropejskoj časti SSSR*, în *Eneolit bronzovyj vek Ukraïny*, Kiev, 5-21.
- Todorova, H. 1980, *Eneolit B'lgarii*, Sofia.
- Trohani, G. 1982, *Săpăturile arheologice din com. Valea Argovei, jud. Călărași*, CAMNI 5, 59-63.
- Tudor, D., Vulpe, R., Vulpe Ec., Berlescu, N. 1953, *Șantierul Corlăteni*, SCIV 4, 1-2, 408-429.
- Tufescu, V. 1974, *România*, București.
- Ursulescu, N., Șadurschi, P. 1986, *Săpăturile din 1985 din necropola tumulară de la Prăjeni (județul Botoșani)*, Hierasus 6, 15-23

- Ursulescu, N., Șadurschi, P., Tomozei-Diaconescu, M. 1996, *Prăjeni, jud. Botoșani, în Situri arheologice cercetate în perioada 1983-1992*, Brăila, 92-93,
- Vasilu, I. 1995a, *Cercetări arheologice în Delta Dunării. Mormintele cu ocră de la Chilia Veche*, Peuce 11, 48-87.
- Vasilu, I. 1995b, *Mormintele cu ocră de la Luncavița, „Movila Mocuța”*, Peuce 11, 89-115.
- Vasilu, I. 1995c, *Noi informații privind epoca bronzului în nordul Dobrogei. Movilele funerare de la Luncavița, punctul „Drumul Vacilor”*, Peuce 11, 117-140.
- Vasilu, I. 1995d, *Date noi privind înmormântările cu ocră din Dobrogea. Movilele funerare de la Mihai Bravu*, Peuce 11, 141-175.
- Vasilu, I. 2004, *Date noi privind epoca bronzului în nordul Dobrogei. Mormintele cu ocră de la Enisala – „La Bălțiță”*, Ialomița 4, 123-136.
- Vulpe, Al., Drâmbocianu, V. 1981, *Cercetări arheologice în raza comunei Năeni (Buzău)*, SCIVA 32, 2, 171-193.
- Zirra, V. 1960, *Kul'tura pogrebenij s ochroj v Zakarpatskich oblastjach RNR*, MIA, 97-127.

Ioan Vasiliu

Muzeul Municipal Onești
B-dul Republicii, nr. 45 A,
601032, Onești, jud. Bacău,
Tel: 0234-324052
vasiliucioan@yahoo.com

Pl. I. Nalbant–Movila Soldatului. Planul și profilul tumulului I.
Pl. I. Nalbant–Movila Soldatului. Le plan et le profil de Tumulus I.

1

2

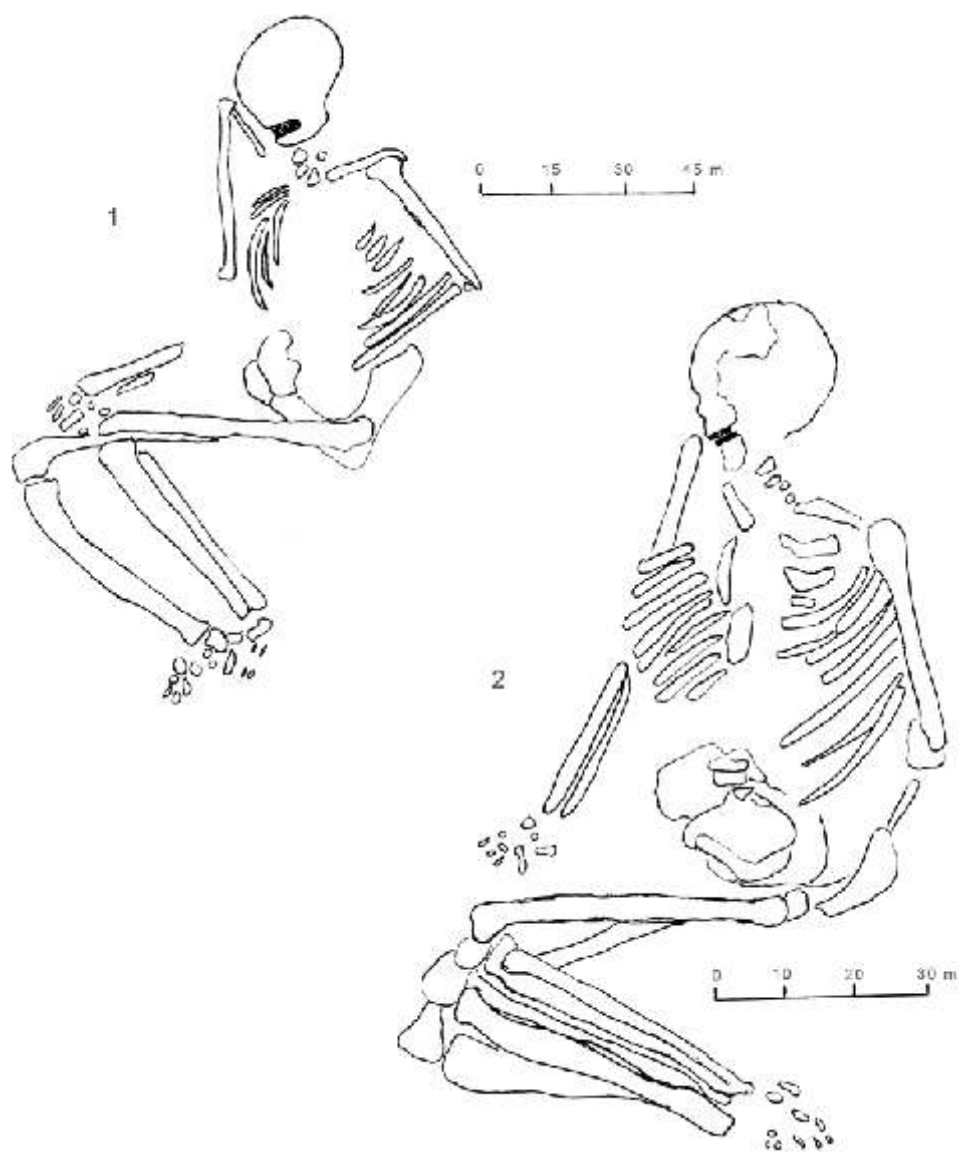
3

4

Pl. II. Nalbant–Movila Soldatului. 1- Cadranul de sud-vest cu M.1 i M.3; 2, 4 - M.1; 3 - M.2
 Pl. II. Nalbant–Movila Soldatului. 1- Le cadran de sud-ouest avec les tombeaux M.1 et M. 3;
 2, 4 - M.1; 3 - M.2

Pl. III. Nalbant–Movila Soldatului. Tumulul I; 1 - M.2; 2 - M.4.
 Pl. III. Nalbant–Movila Soldatului. Tumulus I; 1 - M.2; 2 - M.4

1

2

3

5

4

Pl. IV. Nalbant–Movila Soldatului. Tumulul I; 1-2 - M.3; 3 - M.5; 4-5 - M.4.
 Pl. IV. Nalbant–Movila Soldatului. Tumulus I; 1-2 - M.3; 3 - M.5; 4-5 - M.4.

1

2

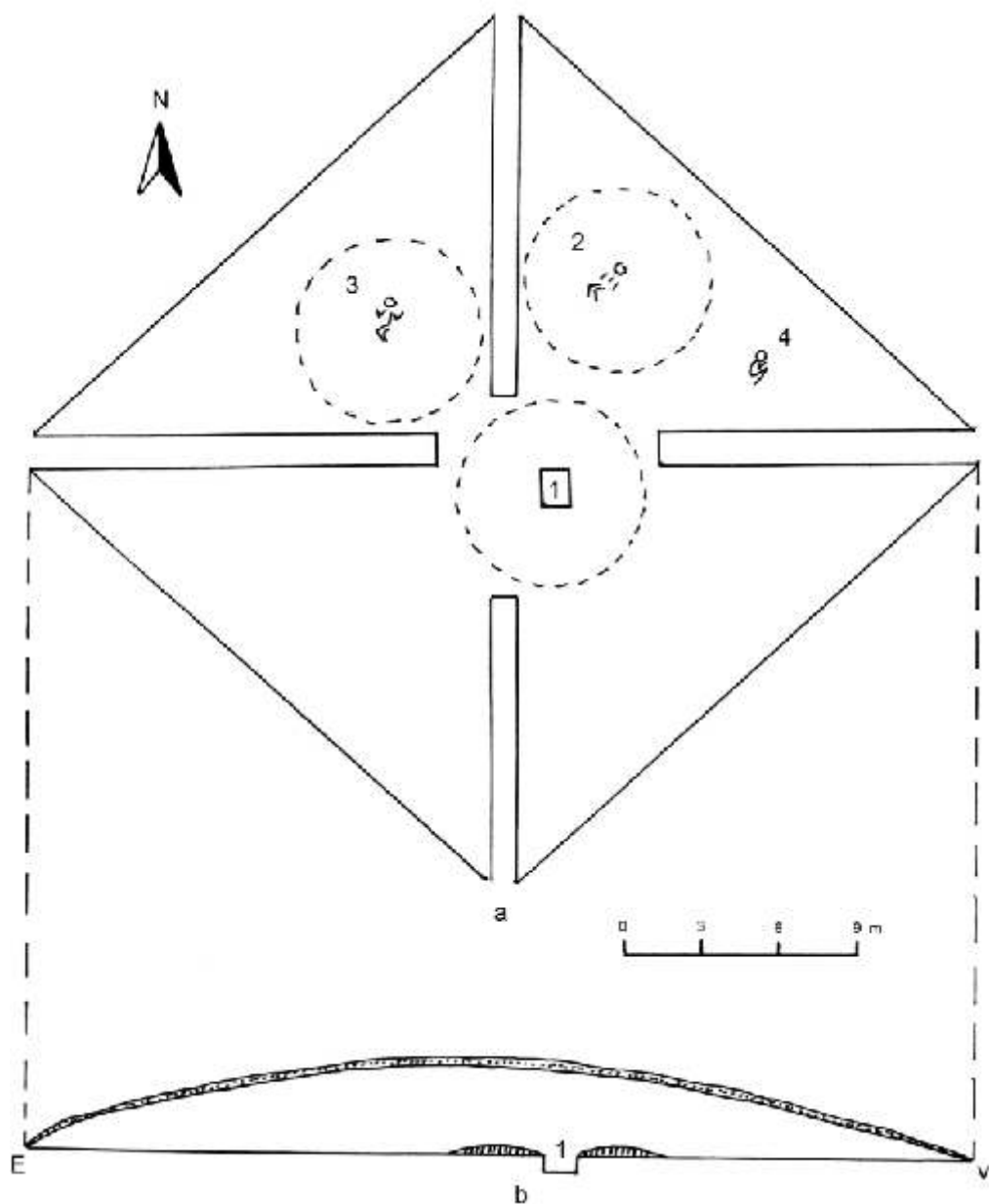

3

Pl. V. Nalbant–Movila Soldatului. Tumulul II; 1- tumulul înainte de începerea săpăturilor;
2 - cuptorul din perioada medievală timpurie; 3 - M.1.

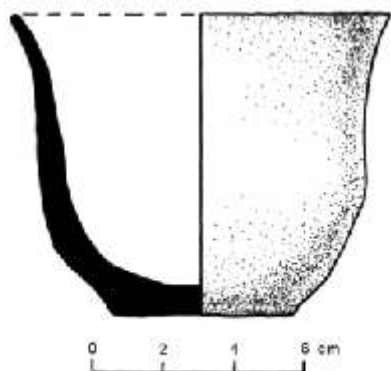
*Pl. V. Nalbant–Movila Soldatului. Tumulus II; 1 - Le tumulus avant le debut des fouilles;
2 - le four de période Moyen Âge encien.*

Pl. VI. Nalbant–Movila Martaz u. Planul i profilul tumulul I.
 Pl. VI. Nalbant–Movila Martaz u. Le plan et le profil de tumulus I.

1

2

3

Pl. VII. Nalbant–Movila Martaz u. Tumulul II; 1 - vedere generală;
2 - inventarul funerar din M.1; 3 - Tumulul I - M.3.

*Pl. VII. Nalbant–Movila Martaz u. Tumulus II; 1 - vue generale; 2 - l'inventaire funeraire de
M.1; 3 - tumulus I - M.3.*

1

2

3

4

Pl. VIII. Nalbant–Movila Martaz u. Tumulul I. 1-2 - M.1 - cenotaf; 3 - M.2; 4 - M.4.
 Pl. VIII. Nalbant–Movila Martaz u. Tumulus I. 1-2 - M.1 - cenotaphe; 3 - M.2; 4 - M.4.